

РОЗРОБКА УРОКУ 8 КЛАС

ТЕМА. Українська культура першої половини XVII ст. Розвиток освіти та літератури

Мета: визначити умови і стан розвитку культури в Україні в другій половині XVI — першій половині XVII ст., а також охарактеризувати розвиток освіти, книгодрукування та літератури в даний період; розвивати в учнів уміння самостійно працювати з різними джерелами інформації і на основі їх робити висновки та узагальнення, на конкретних прикладах духовної культури розкривати характерні риси українського народу; виховувати в учнів естетичні смаки.

Основні поняття: «культура», «книгодрукування», «сім вільних наук», «мемуари», «поезія», «публіцистика», «шкільна драма».

Обладнання: роздавальні картки з документами та ілюстраціями. Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань учнів

Евристична бесіда

1. Розкажіть про умови Куруківської Угоди (1625 р.)
2. Повстання під проводом Тараса Федоровича (Трясила) (Тарасова Ніч).
3. Поміркуйте, що виграла Польща, а що програла, розпочавши війни з козаками, аби ті не нападали на Османську імперію?

II. Мотивація навчальної діяльності

За методом «Мозковий штурм» визначити, в яких умовах розвивалася українська культура першої половини XVII ст.

Учні висловлюють свої пропозиції, які записуються на дошці. Потім один з учнів робить узагальнюючий висновок.

Фактори, що впливали на розвиток української культури першої половини XVII ст.	
Позитивні	Негативні

▪ Розвиток української мови. ▪ Національно-визвольні повстання. ▪ Героїка козацьких походів. ▪ Необхідність збереження національної культури в умовах польсько-католицької експансії. ▪ Розвиток національної свідомості. Відновлення ієрархії української православної церкви	▪ Відсутність власної держави. ▪ Поділ території України між Річчю Посполитою, Московією, Угорщиною та Туреччиною. ▪ Відсутність єдиного наукового й політичного центру. ▪ Тяжкий національний гніт. ▪ Зростаюча загроза ополячення й окатоличення. ▪ Спустошливі напади турків та татар
--	---

Учитель. Незважаючи на відсутність власної державності, в першій половині XVII ст. в Україні відбувається бурхливий розвиток культурного життя і продовжується період національно-культурного відродження.

III. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу

План

1. Освіта
2. Митрополит Петро Могила
3. Заснування Києво-Могилянської Академії
4. Жанри літератури першої половини XVII ст.

Учитель. У першій половині XVII ст. в Україні існували різні види навчальних закладів.

Віддавна при церквах були початкові школи. Вчителювали у них дяки. Вони навчали учнів читання і письма церковнослов'янською мовою, елементів математики, співу. Подібні школи були при монастирях.

Продовжувала існувати домашня освіта. Під керівництвом бакалаврів (учителів) діти не лише оволодівали навичками читання і письма, а й вивчали грецьку мову і латину, знайомилися з філософією.

Щоб іти в ногу з часом, потрібно було, поряд з вивченням церковнослов'янської та грецької мов, запровадити в навчання предмети, які викладалися в тогочасних середніх католицьких і протестантських школах Польщі, а також країн Західної Європи. Йдеться насамперед про латину та «сім вільних наук»:

граматику,
риторику,
діалектику,
математику,
геометрію,
астрономію,
музику.

На таких засадах в Україні сформувався новий тип навчального закладу - слов'яно-греко-латинська школа. Першою такою школою була Острозька, що

виникла наприкінці 70-х років XVI ст.

Рівень викладання в братських школах був досить високим. Наприклад, у школі Київського Богоявленського братства працювали такі високоосвічені вчителі, як Іван Борецький - православний київський митрополит, письменник-полеміст і вчений Мелетій Смотрицький, відомий православний богослов Захарія Копистенський, білоруський друкар Хома Ієвлевич. Під впливом Реформації і Контрреформації наприкінці XVI ст. – у першій половині XVII ст. в Україні було відкрито чимало протестантських і єзуїтських шкіл. Подібні школи, які називалися колегіумами, мали єзуїти, зокрема, в Кам'янці-Подільському, Вінниці, Барі, Новгороді-Сіверському.

У першій половині XVII ст. до рівня вищих навчальних закладів єзуїтські колегіуми у Львові, перемишлі, Луцьку та інших містах. У них здобували освіту багато православних юнаків.

На початку XVII ст. стали організовуватися уніатські (греко-католицькі) школи. У них вивчали грецьку, церковнослов'янську, латину, польську і руську мови, а також викладали математику та співи. Такі школи були відкриті в Холмі, володимир-Волинському, Шаргороді.

У 1632 р. Києво-Печерську монастирську школу об'єднано з Київською братською школою. Новий навчальний заклад став називатися колегіумом. Він переходив під опіку П. Могили. Згодом його було перейменовано в академію.

Історична довідка

Києво-Могилянська академія

Києво-Могилянська академія була вищим навчальним закладом. Навчання там тривало 12 років, класів було вісім, а предметів, що викладалися, більше 30. Навчалось там понад 1000 учнів. Вивчалися українська, грецька, латина, польська, церковнослов'янська мови, а основу навчальних предметів становили «сім вільних наук»: граматики, риторика, діалектика, арифметика, геометрія, астрономія, музика. Навчання поділялося на: чотирирічну «школу богослов'я», дворічну «школу філософії» і «школу риторики та поетики». Викладачі й учні мали змогу користуватися однією з найбільших на той час бібліотек Петра Могили. Студенти академії часто організовували наукові диспути, вистави, влаштовували різноманітні свята й вечори.

Києво-Могилянська академія тривалий час була єдиним вищим навчальним закладом для всіх станів України. Її вихованці закладали школи, відкривали бібліотеки, сприяли розвитку літератури, театру, музики, образотворчого мистецтва.

Завдання

1. У чому полягало історичне значення відкриття Києво-Могилянської академії?
2. Яку роль вона відіграла в національно-культурному розвитку нашого народу?

Учитель. Розвиток літератури першої половини XVII ст. визначався наявністю великої кількості різноманітних жанрів і був зумовлений поширенням в Україні шкільної освіти і друкарства. Розвивалася також усна народна творчість.

Жанр — тип літературних творів.

Робота з таблицею

Жанри літератури першої половини XVII ст.	
Ораторсько-повідницька проза	Твори з моральними повчаннями й тлумаченням Святого Письма. До талановитих проповідників першої половини XVII ст. належав Кирило Транквіліон-Ставровецький.

	З-під його пера вийшли трактат «Дзеркала богослов'я» (1618), збірник віршів і прозових творів «Перло многоцінне» (1646). Відомим проповідником був також П. Могила
Мемуари (твори у формі записок-спогадів)	Серед найбільш ранніх творів вітчизняної історичної мемуаристики була праця київського міщанина Богдана Балики «Про Москву і про Дмитра, царка московського неправдивого». У ній описані події, пов'язані з походом польського війська 1612 р. на Москву
Політична публіцистика	До цього жанру належали твори, автори яких пропонували політичні реформи або шляхи розв'язання політичних проблем. З проектами захисту європейських країн від турецько-татарської агресії виступав Йосип Верещинський. Він запропонував створити на Лівобережній Україні козацьку державу — Задніпровське князівство. Северин (Семерій) Наливайко розробив проект поселення козаків у межиріччі Південного Бугу і Дністра
Поезія	Почала поширюватися на українських землях під впливом західноєвропейського відродження. Одним з кращих творів є поема Севастяна Кленовича «Роксоланія». Згодом виникає полемічна поезія. Прикладом її є твір невідомого автора «Скарга вбогих до Бога». У ньому, зокрема, гостро засуджуються папа римський та уніати. Розвивалася також панегірична (хвалебна) поезія, у якій високим стилем прославлялися заслуги героїв перед вітчизною, церквою, суспільством. Характер панегірика мають «Вірші на жалосний погреб... Петра Конашевича-Сагайдачного», написані ректором Київської братської школи Касіаном Саковичем у 1622 р. у зв'язку з кончиною славетного запорозького гетьмана
Шкільна драма	Виникає у слов'яно-греко-латинських школах як драматична вистава релігійного змісту для кращого засвоєння учнями латиномовних курсів У шкільній драмі використовувалися біблійні сюжети і мотиви. Найбільш відомою є драма «Розмірковування про муку Христа» вчителя Львівської братської школи Йоаникія Волковича. Ця драма була надрукована у Львові на початку 30-х років XVII ст.
Літописання	У першій половині XVII ст. були написані Острозький літопис, Український хронограф, літопис Волині й України, літопис Густинського монастиря

Робота з історичними текстами

Клас поділяється на групи.

1-а група

Документ 1. Маруся Богуславка (уривок з української народної думи)

То на святий празник, років день Великдень,

Став пан турецький до мечеті від'їжджати,

Став дівці-бранці,

Марусі, попівні Богуславці.

На руки ключі віддавати.

Тоді дівка-бранка,

Маруся, попівна Богуславка,

Добре дбає, —

До темниці приходжає.

Темницю відмикає,

Всіх козаків,

Бідних невільників,

На волю випускає

І словами промовляє:

«Ой козаки,

Ви, біднії невільники!

Кажу я вам, добре, дбайте,

В городи християнські у тікайте.

Тільки прошу я вас,

Одного города Богуслава не минайте.

Моєму батьку й матері знати давайте...»

(Українські народні пісні та думи. — К.: Знання, 1992. - С 23-24)

Завдання

Чому думи називають козацьким епосом?

2-а група

Документ 2. Уривок з поеми Сєвастяна Кленовича «Роксоланія»

Русь зберігати свої прадавні закони уміє,

З того шляху не звертає, що почала ним іти.

Звичаї всі береже, що була переймала від сходу,

Віри, яку прийняла, держиться вірно й тепер.

В Римі, буває, не раз ті звичаї не до вподоби,

Й кидають гнівно громи часом вони на таке,

Що зберігають нащадки, старих заповітів не зрікшись.

Що простодушність людська переказала здавен.

Дивно, одначе, як руси дотримують довгого посту,

Перед святами вони ходять тверезі завжди.

Голод тамують у них не м'ясом, а їжею тою,

Що її поле дає і невеличкий город...
Інше ми бачим життя у єретиків, що відкрили
Розкошам всяким шляхи, чреву волю дали.
Днину, яку нам пристало з плачем і сльозами вітати,
Днину, коли ти помер, Христе, й нам смутку завдав.
Днину, коли було б слід ганебних наїдків зректися.
Шлунок аби не радів, сповнений м'ясом смачним, -
Днину цю єретики відзначають великим бенкетом...
В час, як погаснути б мав всякого вогнища жар.

(Давня українська література. — К.: Освіта, 1996. - С 302)

Завдання

Поясніть назву твору С. Кленовича. Визначте його основну ідею.

IV. Узагальнення та систематизація знань

1. Дайте характеристику П.Могилі та його спадщині.
2. Яке значення мало заснування Києво-Могилянської Академії для українців?
3. Про що свідчить те, що друкарні найчастіше відкривалися при церквах і монастирях?

V. Домашнє завдання

Опрацюйте відповідний матеріал за підручником стор. 84-89.